

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำวิจัย

ชุมชนบ้านสายยาว ตำบลลุดงเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นชุมชนเข้มแข็งมีเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต วิถีธรรมชาติ อีกทั้งยังมีศักยภาพในการรวมกลุ่มของชุมชนในพื้นที่ มีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มเลี้ยงกบ กลุ่มพลังงาน กลุ่มปุ๋ย กลุ่มกระถาง กลุ่มไม้ตัด กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ และกลุ่มประสานงานจำหน่ายสินค้า เป็นต้น โดยมีอาชีพหลักคือการทำนาแต่เป็นการทำนาโดยมีการใช้สารเคมีเป็นหลัก ทำให้เกษตรกรไม่สามารถควบคุมต้นทุนการผลิตได้ นอกจากนี้ยังได้รับผลกระทบจากการใช้สารเคมีทั้งต่อสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์โดยมีเป้าหมายเพื่อผลิตข้าวอินทรีย์สำหรับบริโภคและส่งขายไปยังตลาด นอกจากนี้ กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ของชุมชนบ้านสายยาวยังได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายภาคีกับสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทยเข้าเฝ้าสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี น้อมเกล้าฯ น้อมกระหม่อมถวายข้าวเปลือกจากแปลงนาเกษตรกรอินทรีย์ฯ จากการจัดโครงการ “น้อมเกล้าฯ ถวายข้าวอินทรีย์และพันธุ์พืชพื้นเมืองแก่พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ” เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระเกียรติพระชนมพรรษา 5 ธันวาคม เพื่อทรงนำไปพระราชทานให้กับนักเรียนตามโครงการพระราชดำริ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยในภาคต่างๆ และพระราชทานตามพระราชอัธยาศัย

จากการจัดโครงการการบริการวิชาการแก่สังคมในปีงบประมาณ 2558 เรื่อง การจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยใช้ชุมชนเป็นฐานให้กับชุมชนบ้านสายยาว และได้มีการถอดบทเรียนจากการศึกษาดูงานจัดทำแผนการพัฒนาชุมชนพบว่า ชุมชนยังไม่มีแนวทางในการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ และขาดองค์ความรู้ในการผลิต เช่น การปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดิน การใช้สารอินทรีย์ในการป้องกันกำจัดโรคแมลงศัตรูข้าว และการตลาดข้าวอินทรีย์ เช่น มาตรฐานสินค้าข้าวอินทรีย์ การกระจายผลผลิต การสื่อสารกับผู้บริโภคที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีแนวความคิดที่จะจัดบริการให้ความรู้ทางวิชาการในการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ให้มีความเข้มแข็ง และมีวิธีการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ที่ถูกต้องตามมาตรฐาน ในขณะเดียวกันก็มีการศึกษาข้อมูลเพื่อวิจัยเรื่องการพัฒนาผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว รูปแบบการดำเนินงานกลุ่มที่

เข้มแข็ง การจัดทำยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาที่เหมาะสม และศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กลุ่ม ตลอดจนศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการพัฒนา กลุ่มให้เข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว
- 2.2 เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว
- 2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว

3. ขอบเขตการวิจัย มีดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1) สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ประกอบด้วย สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพการผลิตข้าวอินทรีย์
- 2) พัฒนาความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ บนพื้นฐานของเกษตรกรและสภาพการดำเนินงานของกลุ่ม ประกอบด้วย ยุทธศาสตร์การพัฒนา กลุ่ม แผนการดำเนินงานของกลุ่ม และผลการประเมินการพัฒนา กลุ่ม
- 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเข้มแข็งในการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ ได้แก่ ปัจจัยภายในและภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินงาน

3.2 ขอบเขตพื้นที่ ชุมชนบ้านสายยาว ตำบลลุดเหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

- 3.3 ขอบเขตประชากร ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว ได้แก่ ประธาน กรรมการ และเกษตรกรที่เป็นสมาชิก

4. นิยามศัพท์/นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

- 4.1 สถานการณ์การดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ หมายถึง สภาพทางสังคม สภาพทางเศรษฐกิจ และสภาพการผลิตข้าวอินทรีย์

4.1.1 สภาพทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ตำแหน่งในชุมชน ตำแหน่งใน อบต. และการเป็นสมาชิกกลุ่ม

4.1.2 สภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพเสริม รายได้ครัวเรือน และรายจ่ายครัวเรือน

4.1.3 สภาพการผลิตข้าวอินทรีย์ ได้แก่ พื้นที่ปลูกข้าว พื้นที่ปลูกข้าวอินทรีย์ ลักษณะดิน ความอุดมสมบูรณ์ของดิน แหล่งน้ำ แหล่งเงินทุนในการปลูกข้าว แหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ แรงงาน เครื่องจักร / วัสดุที่ใช้ในการผลิตข้าวอินทรีย์ มาตรฐานการผลิตข้าว แหล่งจำหน่าย ผลผลิต และวิธีการจำหน่าย

4.2 การพัฒนากลุ่ม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้นตาม ตัวชี้วัดการพัฒนาของกลุ่ม โดยมีขั้นตอนการพัฒนาประกอบด้วย การจัดทำตัวชี้วัดความเข้มแข็ง การประเมินตามตัวชี้วัด (ก่อนการพัฒนา) การจัดทำยุทธศาสตร์และแผน การติดตามแผน และการประเมิน (หลังการพัฒนา)

4.3 กลุ่มผู้ผลิต หมายถึง กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ชุมชนบ้านสายยาว ประกอบด้วยประธาน กรรมการ และสมาชิก

4.4 การดำเนินงานของกลุ่ม หมายถึง การบริหารกลุ่ม การผลิตข้าวอินทรีย์ การเรียนรู้ การตลาดและการบริหารกองทุน

4.5 ความเข้มแข็งของกลุ่ม หมายถึง ความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ โดยประเมิน จากความเข้มแข็งขององค์ประกอบต่างๆ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ กลุ่มและการบริหารกลุ่ม การผลิต ข้าวอินทรีย์ การเรียนรู้ ภูมิปัญญา การพัฒนาสมาชิก การตลาด และการจัดการเงินทุนของกลุ่ม กิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่ม และการประเมินผลลัพธ์ในการดำเนินงาน

4.6 การประเมินตามตัวชี้วัด หมายถึง การประเมินความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ โดยสมาชิกของกลุ่ม ใช้แบบประเมินตามองค์ประกอบตัวชี้วัดที่สมาชิกกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ร่วมกัน พัฒนาจัดทำขึ้น มีการประเมิน 2 ระยะ คือ การประเมินความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ก่อน มีแผนการพัฒนา และการประเมินความเข้มแข็งของกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ภายหลังการพัฒนา

4.7 การติดตามแผน หมายถึง กระบวนการกระตุ้น และติดตามกลุ่มเกษตรกรว่าได้มีการ ดำเนินการตามแผนงานหรือไม่ ดำเนินการมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน

4.8 ยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนา หมายถึง แนวทางการดำเนินงานในการพัฒนากลุ่ม ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ประกอบด้วย การวิเคราะห์สภาวะแวดล้อม การกำหนดเป้าหมายการพัฒนา การกำหนดแนวทางการพัฒนา และสุดท้ายได้แผนงานของกลุ่ม

4.9 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา หมายถึง ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย

4.9.1 ปัจจัยภายใน หมายถึง ปัจจัยที่กลุ่มสามารถควบคุมได้ เช่น ผู้นำ สมาชิก การบริหารจัดการ เงินทุนของกลุ่ม เป็นต้น

4.9.2 ปัจจัยภายนอก หมายถึง ปัจจัยที่กลุ่มไม่สามารถควบคุมได้ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ การระบาดของโรคแมลง พืช ราคาผลผลิต เป็นต้น

4.10 ข้าวอินทรีย์ หมายถึง ข้าวซึ่งได้จากระบบการผลิตข้าวที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ ได้แก่ ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของข้าว และไม่ใช้พันธุ์ข้าวที่ดัดแปรพันธุกรรม (GMO)

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

5.1 กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์มีบทเรียนและแนวทางในการพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

5.2 กลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการพัฒนากลุ่ม แนวทางการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ให้ได้มาตรฐาน

5.3 เกษตรกร เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เกี่ยวข้อง ทราบบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงาน สนับสนุนและส่งเสริม เพื่อการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์

5.4 เกษตรกรมีแนวทางการผลิตข้าวอินทรีย์ให้ได้ผลผลิตข้าวเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ ส่งผลต่อรายได้เกษตรกร

5.5 หน่วยงานของรัฐได้ข้อมูลนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายในการพัฒนากลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ และมีแนวทางในการทำงานเพื่อพัฒนากลุ่มต่างๆ

